

Вікторія Наумова
ORCID iD 0000-0002-0114-4749

старший викладач кафедри методики природничо-математичної освіти і технологій,
Інститут післядипломної педагогічної освіти,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
просп. Павла Тичини, 17, 02152 Київ, Україна
v.naumova@kubg.edu.ua

СТРАТЕГІЯ ПОВЕДІНКИ ПЕДАГОГІВ У СИТУАЦІЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ УМОВ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ

У статті доведено, що існуючі тенденції реформування післядипломної педагогічної освіти дозволяють стверджувати, що невизначеність в отриманні педагогами результатів підвищення кваліфікації виступає головною умовою виникнення ризиків професійного розвитку. Схарактеризовано розуміння професійного розвитку в умовах оновлення парадигми освіти. Пропоновано результати експериментального дослідження, мета якого полягала у визначенні особистісних властивостей педагогів, що зумовлюють результативність прийняття рішення у ситуації невизначеності умов професійного розвитку. Встановлено, що сучасна післядипломна педагогічна освіта має різноманітні форми як формальної, так і неформальної та інформальної освіти дорослих. Узагальнені результати проведеного дослідження характеризують у цілому свідомий вибір педагогами стратегії поведінки щодо прийняття рішення в ситуації невизначеності умов професійного розвитку.

Ключові слова: невизначеність, післядипломна педагогічна освіта, педагог, професійний розвиток, умови.

© Наумова В., 2020 р.

<https://doi.org/10.28925/2312-5829.2020.1.5>

Вступ. Специфічною особливістю сучасності є невизначеність. Тому в умовах трансформації системи післядипломної педагогічної освіти зростає актуальність вивчення поведінки педагогічних працівників у ситуації невизначеності. Сучасний процес реформування освіти в Україні позначився такими особливостями, як відхід від одноманітності форми підвищення кваліфікації педагогічних працівників, поширення інноваційних методів професійного зростання, розвиток мережі закладів

неформальної освіти дорослих. Це зумовило оновлення напрямів професійного розвитку сучасних педагогів, удосконалення змісту післядипломної освіти, створило ситуацію переосмислення шляхів підвищення професіоналізму та підсилило значення професійного саморозвитку.

Існуючі тенденції реформування післядипломної педагогічної освіти дозволяють стверджувати, що невизначеність в отриманні педагогами результатів підвищення кваліфікації виступає головною умовою виникнення ризиків професійного розвитку. Часто на практиці вони виступають невідповідністю між тим, чого педагоги очікують отримати від формального та неформального післядипломного навчання, і тим, що дійсно вони отримують. Отже, проблема визначення стратегій поведінки педагогів у ситуації невизначеності умов професійного розвитку є актуальною і потребує детального вивчення.

В Україні післядипломна педагогічна освіта є предметом досліджень В. Огнев'юка, В. Олійника, В. Пуцова, Т. Сорочан, С. Сисоєвої. Науковці доводять, що ця галузь професійної освіти, порівняно з базовою професійною, повинна швидко реагувати на соціально-економічні зміни в суспільстві.

Проблема професійного розвитку педагогів на сучасному етапі була предметом досліджень науковців Національної академії педагогічних наук України (О. Волярська, Л. Калініна, Л. Пуховська, М. Скрипник), науково-педагогічних працівників Київського університету імені Бориса Грінченка (М. Войцехівський, І. Воротнікова, С. Івашнєва) та багатьох інших науковців.

О. Волярською (2016) зазначено, що в умовах оновлення парадигми освіти професійний розвиток педагогів слід розуміти як «зростання їхньої професійної компетентності в результаті накопичення практичного досвіду і пролонгованої цілеспрямованої та скоординованої самоосвітньої діяльності в умовах формальної, неформальної та інформальної освіти» (с.146). Л. Калініна (2013) відмічає, що бачення довгострокової перспективи є дуже важливою складовою процесу професійного розвитку кожного педагога.

Досить широко українськими науковцями висвітлюється проблема поведінки особистості в ситуації невизначеності в освітньому менеджменті (Л. Карамушка, В. Кравченко, Н. Черненко). Учені небезпідставно відзначають, що більше уваги приділяється вивченню процесу ухвалення рішень, а якість управлінського рішення в ситуації невизначеності слід оцінювати ще на стадії його ухвалення. Зрозуміло, що ухвалення рішення потребує відповідної обізнаності і компетентності педагогів.

Водночас нами не виявлено праць, у яких досліджувалася та дістала розв'язання проблема висвітлення стратегій поведінки педагогів у ситуації невизначеності умов професійного розвитку.

Метою статті є визначення та обґрунтування основних стратегій поведінки педагогів у ситуації невизначеності умов професійного розвитку. Завдання статті пролягає в розкритті особливостей вибору педагогами форм і методів підвищення кваліфікації в сучасних умовах реформування післядипломної педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу. Невизначеність, на нашу думку, це досить широке поняття, яке відображає об'єктивну неможливість отримання абсолютного знання про внутрішні та зовнішні умови функціонування та неоднозначність параметрів досліджуваних об'єктів або систем. Як відзначає Н. Черненко (2018), невизначеність слід розглядати «як ситуацію, де ймовірність отримання різних результатів невідома..., але відомі його альтернативні наслідки» (с. 87).

Так, М. Войцехівський та С. Івашнюва (2016) наголошують на тому, що педагогічні працівники негативно оцінюють рівень підтримки їхньої професійної діяльності з боку суспільства та влади та вбачають ряд системних проблем у невизначеності умов для професійного розвитку (с. 36).

У контексті нашого дослідження прийняття рішення педагогами у ситуації невизначеності умов професійного розвитку ми розглядаємо як стратегію поведінки. З метою встановлення цих стратегій нами організовано експериментальне дослідження, що проводилось у 2019 р. з педагогами, які підвищували кваліфікацію в Інституті післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені

Бориса Грінченка. У дослідно-експериментальній роботі взяли участь 60 респондентів.

Мета дослідження – визначення особистісних властивостей педагогів, що зумовлюють результативність прийняття рішення у ситуації невизначеності умов професійного розвитку.

Завдання: 1) встановити професійні та особистісні властивості педагогів, що зумовлюють прийняття рішення у ситуації невизначеності; 2) здійснити математичне оброблення та інтерпретацію даних експериментального дослідження; 3) узагальнити результати та скласти рекомендації.

Методи дослідження: опитування, бесіда, психодіагностична методика «Мельбурнський опитувальник прийняття рішень».

Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив визначити такі стратегії поведінки в ситуації невизначеності людини: пильність, уникнення, прокрастинація, гіперпильність. У зв'язку з цим нами було використано методику «Мельбурнський опитувальник прийняття рішень». Ця методика містить 22 запитання та 4 шкали: «Пильність», «Уникнення», «Прокрастинація», «Гіперпильність».

Пропоноване на початку експерименту опитування містило 2 блоки запитань: 1) запитання стосовно віку, статі, педагогічного стажу педагогів; 2) запитання щодо визначення найбільш сприятливих умов професійного розвитку. У результаті опитування отримано, що більшість педагогів – це жінки 78,33 %, а 21,67 % – чоловіки (47 та 17 респондентів відповідно). За віком розподіл такий: педагогів до 25 років 3,33 %; від 25 до 34 років – 10,00 %; від 35 до 44 – 28,33 %; від 45 до 54 – 36,67%; старше 55 років – 21,67 %. Відзначимо, що за віковою категорією більшість складають педагоги віком від 45 до 54 років. На нашу думку, це люди з професійним досвідом і сформованою стратегією вибору стилю поведінки в ситуації невизначеності.

За педагогічним стажем отримано такий розподіл педагогів (рисунок 1.):

Рисунок 1. Розподіл за педагогічним стажем респондентів.

Спостерігаємо, що більшість респондентів (48,34%) має педагогічний стаж більше 20 років, тобто, це досвідчені професіонали.

Стосовно умов професійного розвитку, в результаті другого блоку запитань нами встановлено, що до цих умов респондентами віднесено: 1) навчання на очних курсах підвищення кваліфікації в ІППО (визначило 63,33 % педагогів); 2) можливість дистанційного отримання підвищення кваліфікації (заявило 21,67 % респондентів); 3) визнання результатів неформальної освіти: участь у вебінарах, семінарах, практикумах, тренінгах, майстер-класах (зазначило 15,00 % опитаних). З нашої точки зору, вищезазначені умови повинні сприяти формуванню у педагогів професійно важливих компетентностей.

Наголосимо, що післядипломна педагогічна освіта зараз має різноманітні форми як формальної, так і неформальної та інформальної освіти дорослих.

Отримані результати діагностування педагогів за методикою «Мельбурнський опитувальник прийняття рішень» було статистично оброблено та узагальнено в таблицю 1 «Показники середніх величин прийняття рішення педагогами в ситуації невизначеності умов професійного розвитку». Статистичне опрацювання даних і таблична презентація результатів здійснювалася за допомогою пакета статистичних програм з визначення середнього значення $\bar{X}$ кожного показника для вибірки респондентів, які були обчислені за формулою 1:

$$\bar{X} = \frac{\sum X_i}{N} \quad (1),$$

де N - кількість респондентів.

Таблиця 1

Показники середніх величин прийняття рішення педагогами
в ситуації невизначеності умов професійного розвитку

Методика	Мельбурнський опитувальник прийняття рішень			
Стратегія	Пильність	Уникнення	Прокрастинація	Гіперпильність
Показник $\bar{X}$ (у балах)	14,55	10,33	8,34	8,52

За результатами методики «Мельбурнський опитувальник прийняття рішень» отримано, що найбільший показник (14,55) середніх величин прийняття рішення педагогами в ситуації невизначеності умов підвищення кваліфікації відповідає такій стратегії як «Пильність». Ця стратегія характеризує ретельний розгляд альтернатив перед прийняттям рішення. Ініціюючи цю стратегію педагоги, в цілому, демонструють тенденцію робити більш зважені вчинки, робити менше помилок та імпульсивних рішень, приймати рішення більш усвідомлено, намагаються досягти найбільш чітких уявлень про власні цілі та мотиви щодо підвищення кваліфікації. Показник середніх величин (10,33) відповідає стратегії «Уникнення». У ході бесіди з респондентами встановлено, що напруга педагогів у мотиваційному конфлікті прийняття рішення переживається як надмірна і сама ситуація вибору має значущу негативну цінність для них і вирішується під впливом зовнішніх факторів. Стратегії «Гіперпильність» або панічній імпульсивності у педагогів відповідає показник середніх величин у 8,52. Панічна імпульсивність є характерною стратегією у випадку, коли під час прийняття рішення, людина перебуває під великим стресом через можливі втрати суб'єктивно цінних ресурсів, часових обмежень або через суб'єктивно низьку оцінку власних можливостей у пошуку рішення. Найменший показник середніх величин прийняття рішення педагогами в ситуації невизначеності (8,34) встановлено для стратегії «Прокрастинація». Ця стратегія або зволікання у

Стратегія поведінки педагогів у ситуації невизначеності умов професійного розвитку

прийнятті рішення, не означає повну відмову від вибору, однак впливає на якість цього вибору, адже, замість ретельного аналізу та зваження альтернатив, педагог відтерміновує вибір, позбавляючи себе необхідних ресурсів часу та інформації.

Відзначимо, що узагальнені результати проведеного дослідження характеризують у цілому свідомий вибір педагогами стратегії поведінки щодо прийняття рішення в ситуації невизначеності умов професійного розвитку.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження презентує результати визначення та обґрунтування основних стратегій поведінки педагогів у ситуації невизначеності умов професійного розвитку. До них віднесено: пильність, уникнення, прокрастинація, гіперпильність. У педагогів найбільші показники середніх величин отримано для стратегії «Пильність», що свідчить про ретельний розгляд альтернатив перед прийняттям рішення.

У перспективі, вважаємо за необхідне, проаналізувати потенціал технологій професійного розвитку педагогів в умовах підвищення кваліфікації.

Література

- Войцехівський М. Ф., Івашньова С.В. Професійна діяльність педагога: проблеми і шляхи їх вирішення. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. 2016. Вип. 46. С. 28–39.
- Волярська О. Напрями вдосконалення професійного розвитку педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти. *Естетика і етика педагогічної дії*, 2016. Вип. 14. С. 143–152.
- Калініна Л. М. *Стратегічне управління освітньою організацією : навчальний посібник*. Ніжин : НДУ імені Миколи Гоголя, 2013. 104 с.
- Освітологія: хрестоматія: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: ВП «Едельвейс», 2013. 744 с.
- Черненко Н. М. Підготовка майбутніх менеджерів освіти до ухвалення управлінських рішень в умовах невизначеності. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Педагогічні науки*, 2018. № 4. С. 86–89.

References

- Vojcexivs`ky`j, M. F. & Ivashn`ova S. V. (2016). Profesijna diyal`nist` pedagoga: problemy` i shlyaxy` yix vy`rishennya [Professional activity of teacher :

problems and ways of their decision]. *Zasoby` navchal`noyi ta naukovo-doslidnoyi roboty`*. 46, 28–39.

Volyars`ka, O. (2016). Napryamy` vdoskonalennya profesijnogo rozvy`tku pedagogiv u sy`stemi pislyady`plomnoyi pedagogichnoyi osvity` [Directions of perfection of professional development of teachers are in the system of післядипломної pedagogical education]. *Estety`ka i ety`ka pedagogichnoyi diyi*, 14, 143–152.

Kalinina, L. M. & Kovalenko, Ye. I. (2013). *Strategichne upravlinnya osvitr`oyu organizaciyeyu [A strategic management educational organization : trains aid.] : navchal`ny`j posibny`k*. Nizhy`n : NDU imeni My`koly` Gogolya, 104.

Osvitohiia [Educology] (2013). V. O. Ohneviuk, S. O. Sysoieva (Ed.). Kyiv : VP «Edelveis», 744.

Chernenko, N. M. (2018). Pidgotovka majbutnix menedzheriv osvity` do uxvalennya upravlins`ky`x rishen` v umovax nevy`znachenosti [Preparation of future managers of education is to the acceptance of administrative decisions in the conditions of vagueness]. *Naukovy`j visny`k Pivdenoukrayins`kogo nacional`nogo pedagogichnogo universy`tetu im. K. D. Ushy`ns`kogo. Pedagogichni nauky`*, 4, 86–89.

СТРАТЕГИЯ ПОВЕДЕНИЯ ПЕДАГОГОВ В СИТУАЦИИ НЕОПРЕДЕЛЕННОСТИ УСЛОВИЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ

Виктория Наумова, старший преподаватель кафедры методики природно-математического образования и технологий, Институт последипломного педагогического образования Киевского университета имени Бориса Гринченко, просп. Павла Тычины, 17, 02152, г. Киев, Украина, v.naumova@kubg.edu

В статье доказано, что существующие тенденции реформирования последипломного педагогического образования позволяют утверждать, что неопределенность в получении педагогами результатов повышения квалификации выступает главным условием возникновения рисков профессионального развития. Охарактеризовано понимание профессионального развития в условиях обновления парадигмы образования. Предложено результаты экспериментального исследования, цель которого заключалась в определении личностных свойств педагогов, обуславливающие результативность принятия решения в ситуации неопределенности условий профессионального развития. Установлено, что современное последипломное педагогическое образование имеет разнообразные формы как формального, так и неформального и информального образования взрослых. Обобщенные результаты проведенного исследования характеризуют в целом сознательный выбор педагогами стратегии поведения в отношении принятия решения в ситуации неопределенности условий профессионального развития.

Ключевые слова: неопределенность, последипломное педагогическое образование, педагог, профессиональное развитие, условия.

TEACHER BEHAVIOR STRATEGY IN THE UNCERTAINTY OF THE CONDITIONS OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT

Viktoriia Naumova, the Senior Lecturer of the Chair of the Methodology of Natural Sciences and Mathematics Education and Technologies, In-service Teacher Training Institute, Borys Grinchenko Kyiv University, 17 Pavlo Tychyna Ave., 02152 Kyiv, Ukraine, v.naumova@kubg.edu.ua

It is proved that the current tendencies of reforming the postgraduate pedagogical education make it possible to state that the uncertainty in obtaining the results of professional development of teachers is the main condition for the emergence of risks of professional development.

The concept of professional development in terms of the paradigm of education is characterized.

An experimental research was organized and conducted. The purpose was to determine the personal properties of teachers, which determine the effectiveness of decision-making in a situation of uncertain of the conditions of professional development. The objectives of the experiment include: to establish the professional and personal qualities of teachers, which make decision-making in a situation of uncertainty; perform mathematical processing and interpretation of experimental research; summarize the results and make recommendations.

This research presents results of definition and substantiation of the main strategies of behavior of teachers in the situation of uncertain conditions of professional development. These include: vigilance, avoidance, procrastination, dustiness. Teachers have the highest average values for the Vigilance Strategy, which indicates a careful consideration of alternatives before making a decision.

The generalized results of the research characterize the educators' conscious choice of a behavioral strategy to make a decision in a situation of uncertain conditions of professional development.

It is established that modern postgraduate pedagogical education has various forms of formal, non-formal and informal adult education.

In the long term, we consider it necessary to analyze the potential of technologies of professional development of teachers in terms of advanced training.

Keywords: *uncertainty, postgraduate teacher education, professional development, teacher.*

Стаття надійшла до редакції 14.11.0219

Прийнято до друку 27.02.2020